

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 207 (1815) 9 noyabr 2018-ci il

İndi Ermənistan adlanan, daha doğrusu adlandırılan, qədimdə Azəri türklərinin torpağı olan Qərbi Azərbaycanın Ləmbəli kəndi dədə babadan bizlərin olub. Bu fikri təsdiqləyən onlarca dəlillər var. Onlardan biri haqqında danışsın.

Ləmbəli kəndi indiki üç respublikanın qovşağında: Babəkər dağının cənubunda, Muşul meşəsinin şimalında, Ləlvər dağı və Şeylid aşırımının şərqində, Hayvalı aşırımının qərbində yerləşən düzənlikdə salınmışdır. Kənd çox qədimdə mövcud olmuş Çıraqlı, Günəşli yurd yerləri-

min etmək lazım idi. Anastas Mikoyan Stalinin damarını tutdu. İ. Stalin 23 dekabr 1947-ci ildə 4083 sayılı və 10 mart 1948-ci ildə 754 sayılı fərman imzaladı. Fərmanda deyilir ki, Ermənistanında yaşayan azərbaycanlılar Azərbaycanın Kür-Araz ovalığına köçürülsün. Bu illərdə Ləmbəlidə 258 ailə 1511 nəfər yaşayırdı.

Bundan sonra yuxarıdan belləri bərk olan ermənilər 15 aprel və 3 mayda (1948) ləmbəlilərə ciddi təzyiqlər göstərdilər. Ona görə də Ləmbəli nümayəndə heyəti Azərbaycanın Tərtər rayonuna köçürülməyə razılıq ver-

zim camaat uyğunlaşa bilərlər. Xahiş edirəm, bizim məsələ haqqında lazımı orqanlarla danışıb mümkün qədər kömək edəsiniz.

Məndən salam olsun Mehdiqana, Yusifə, Vaqifə və bütün qohumlara. Hələlik sağlqla qalın. Salamlarla: Binnət İnsanov.

Məktub Respublika Əlyazmalar İnstitutunun elmi arxivindədir. (Arx.46 (1053) sax.var.620).

20 avqust 1948-ci ildə S. Vurğunun vasitəçiliyi ilə Ləmbəli nümayəndə heyəti M.C. Bağirovla görüşdülər. Bağirovun cavabı: "Mən sizi, heç olmasa, qaçılmaz

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN
İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDU

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT
DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

aparılır; ləmbəlilərdən heç kəs köçməyə razı deyil; erməni rəhbərləri bizə təzyiqlər göstərir, hədə-qorxu gəlirlər; iclasda 150 nəfər olduğu halda, ermənilər protokolda 450 nəfər qeyd etmişlər. Moskvaya göndərdiyimiz şikayət məktublarının cavabları gizlədilir, bizə çatdırılmır. (ARDA, f.411. siy.9, iş 580, vər.151).

Ermənilər 29 sentyabr 1948-ci ildə Moskvadan "Ermənistanın Noyemberyan rayonundakı Ləmbəli və Körpülü kənd torpaqlarında subtropik meyvələr yetişdirən savxozlar yaradılsın. Bu da zorakılığın baş tutması

vağzalında dayandırılmış yük vaqonlarına doldurub Göyçə dağlarının qoynuna qırılmağa yola salırlar.

Qatar dekabrın 5-də Uluhanlıya çatır. Camaatı rayon PK-nin birinci katibi Talib Musayev qəbul edir, ləmbəlilərin 15 ailəsini Ağkilsə, 71 ailəsini Zod kəndində yerləşdirir.

6 ay ləmbəlilər təzə yurdda qalsalar da uyğunlaşa bilmədilər. Ona görə də 1950-ci ilin 15 mayında qayıdış başlandı. Qayıdış üç yolla baş tutdu. Birincisi: Basakeçər-Çəmbək-Gədəbəy-Tovuz-Qazax-Noyemberyan-Ləmbəli oldu.

Ləmbəlilər noyabr burulğanında

nin məntiqi davamı olaraq Ləmpəli-Ləmbəli adlandırılıb.

Ləmbəli kəndinin bizə məlum olan üç qəbiristanlığı var. Birinci qəbiristanlıqda bizim dövrə gəlib çatmış üç başdaşında olan qeydləri şərqşünas alimimiz, professor Kamandar Şərifov tərcümə edib: 1209-cu il, Mehdi Əli oğlu; 1274-cü il, Hətəm oğlu; 1278-ci il, Qurban oğlu Omar. Hər üç qəbirdəşində da "Ləmbəli camaatından" qeydi var.

Qaraçı həyatı keçirmiş ermənilərin tarixdə vətənləri, dövlətləri olmayıb. "Vordeğ hats, ayndeğ qats" (Harda çörək tapdın orda dayan) atalar sözünü də özləri yaratmışlar. Yalnız Şura hökuməti onların arzularını yerinə yetirdi ki, istədikləri vaxt ermənilərdən alət kimi istifadə etsinlər, edirlər də.

1943-cü ildə Tehran konfransında erməni diasporu vəziyyətdən istifadə edərək V. Molotovdan İran ermənilərinin Ermənistanına köçürülməsini xahiş edir. Molotov İ. Stalinlə məsləhətləşib razı olduqlarını bildirir. Qərbi Azərbaycanda yaşayan Azəri türklərinin faciəsi bu günlərdən başlayır. Hələ 1938-ci ildə ermənilər rayonun Barana adını Noyemberyan qoymuşlar.

Muharibədən sonrakı aclıq-qıtlıq illərində - 1946-cı ildə Livandan, Suriyadan, Mirdən aldadılıb 151 min qaxtağan Ermənistanına, onlarca ailə də Ləmbəliyə gətirilib kalxozun klu klubunda yerləşdirdilər. Onları evlə tə-

di. Ancaq Tərtər rayonu camaatının narazılığına səbəb oldu, təklif rədd edildi. Zorakılıqlar başlandı. 26 iyun 1948-ci ildə kalxozun rəhbərləri RPK-də hədə-qorxulara tuş gəldilər. Kalxozun sədri Binnət İnsanov şair Səməd Vurğuna məktub göndərdi:

"Möhtərəm Səməd! Sizə səmimi salamlarım təbii-dir. Mən Sizdən çox üzr istəyirəm, ona görə ki, biz indiyədək şəxsən tanış deyilik. Mən çox arzu edirəm ki, Sizin yanınıza gəlim, lakin mənə işdən buraxmırlar.

Əziz Səməd, yaqın ki, Siz Ermənistanında yaşayan azərbaycanlıların Azərbaycanca köçürülməsi haqqında çoxdan xəbərdarsınız. Bu məsələ barədə xalanız oğlu Hüseyinalı Sizə məlumat verib, mən də müraciət edib kömək istəyirəm.

Mən Ermənistanın Noyemberyan rayonunun Ləmbəli kəndində kalxoz sədri işləyirəm. İndi bizim kəndi 1948-ci ilin sonuna kimi Azərbaycana köçürürlər. Ancaq hansı ayda, hansı rayona köçürülməsi məlum deyil. Odur ki, bu məsələnin həlli haqqında mən Bakıya gələsi idim, mənə buraxmadılar. Ona görə də Sizdən bir xahiş eləmək istəyirəm. Verəcəyim zəhmətə görə mənə bağışlayın.

Əzizim Səməd! Bizə kömək elə ki, köçəcəyimiz yer, rayon bizim iqlimə uyğun olsun. Məsələn: Qazağa, Ağstafaya, ya da Şəmkirə. Mənim fikrimcə bu rayonlarda bi-

ölümdən xilas etdim. Gücüm buna çatdı daha necə istəyirsiniz elə də hərəkət edin" oldu.

Ləmbəlilər öz güclərinə arxalandılar. Köçürülməyə razılıq vermədilər. Azərbaycan Nazirlər Sovetinin sədri T.İ. Quliyevin ermənistanlı həmkarı A.S. Piruziyana göndərdiyi məktubu olduğu kimi veririk. "Ermənistan SSR Noyemberyan rayonu Ləmbəli kəndinin sakinləri adından nəzərdə tutduğumuz 1948-ci ilin köçürülmə planına müvafiq olaraq Azərbaycan SSR Saylan rayonuna köçmək istəmədikləri barədə Azərbaycan KPMK-ya, mərkəzi partiya və sovet orqanlarına şikayətlərin daxil olması ilə əlaqədar göstərilən kalxozun köçürülməsi məsələsini açıq saxlamağa məcburduq".

Yuxarıda deyilən fikir Ləmbəli kənd sakinini, müharibə əlili Alı Seyidovun M.C. Bağirova ünvanladığı məktubda da öz əksini tapmışdır. Məktubda qismən deyilir: köçürülmə zorakı yolla

üçün növbəti addım idi.

1949-cu ilin ortalarında Ermənistan Nazirlər sovetinin sədri S. Karapetyan Ləmbəlidə kalxozu savxozla əvəz etmək barədə qərar qəbul etmişdi.

22 iyun 1949-cu ildə

hədə-qorxu gəlmək üçün kalxozun rəhbərləri Yerevana MK-ya çağırıldılar. Bundan sonra 20-25 avqustda tez-tez kənddə rəhbər ermənilər gəlir kalxozçulara da təpinirlər. Razılıq ala bilmədiklərinə görə Sibirə sürgün məsələsi gündəmə çıxarılır. Ona görə də ləmbəlilər 22 iyun 1949-cu ildə Borçalının Sadaxlı, Mameyi, Betarafçı, Qasımlı, Ağaməmmədi, Quşçu kəndlərinə qohumların, dostların evlərində, daxmalarında yerləşməli olurlar. Ermənilər yenə istədiklərinə nail ola bilmədilər.

Ləmbəlilər noyabrın sonuna qədər Borçalıda dolanırlar. Ermənilər yeni hiylə işlədirlər. Anastas Mikoyanın vasitəsi ilə öz sakinlərinin qaytarılmasını Stalindən xahiş edirlər. Mikoyan-Stalin-Beriya və tapşırıqə tabe olan Gürcüstan hökuməti, şəxsən Sanikidze ciddi işə başlayırlar. Yüzlərlə texnika Borçalını müharibə səhnəsinə salır. İki gün ərzində 27-28 noyabrda ələ keçən 86 ailəni Sadaxlı dəmiryolu

ikinci yol: Basarkeçər-Çəmbək, İcevan-Noyemberyan-Ləmbəli.

Üçüncü yol: Basarkeçər-A. Qapanlıq-Sevan-Qarakilsə-Allahverdi-Ayrımlı-Ləmbəli. Bu dönüş yollarında ləmbəlilər 3 yaşlı Gülmalı Gülmaliyevi, 13 yaşlı Tərtər Ənsərovanı, 24 yaşlı Hacı Ənsərovu, 85 yaşlı Yetər Yolçuyevanı itirdilər.

Qayıtdılar doğma kəndə, Moskvanın vasitəsi ilə kəndin kənarında Təzə kənd saldılar, tikanlı, qanqallı sahəni abadlaşdırdılar, orta məktəb tikildi, yüzlərlə şagird doğma kənddə təhsil aldı. 700-dən çox ali təhsillimiz oldu, 20-dən çox alimimiz.

Ermənilərin beyin qurdları yenidən hərəkətə gəldi, 1988-ci il, ikinci deportasiya baş verdi...

Ləmbəli mənim sən

Ləmbəlim, səmada şimşək çaxacaq,
Su axdığı yerdən bir də axacaq,
İndi Yeldəğinə nəvəm çıxacaq,
Dünya dağılsa da mənim sən mənim,

Sökülmüş məscidə can verəcəyik,
Xəstə ürəyinə qan verəcəyik,
Səni istəyintək şən görəcəyik,
Cənnətə dönəcək çölün, çəmənin,
Dünya dağılsa da mənim sən mənim.

Ənsər otuz ildir həsrətdir sənə,
Cadırğan düzünə, Cərgətikənə,
Nifrət dağdana, alqış tikənə,
Keçən aylar, illər doğma vətənim.
Əvvəl axır mən Səninəm, sən mənim.

Bilal Ənsər
Yazıçılar və Jurnalistlər
birliyinin üzvü.

